

หนังตะลุง อัตลักษณ์และการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม สื่อพื้นบ้านทางภาคใต้ของประเทศไทย

พินิตตา สุขโกศล

คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสรั
parittaporns@nu.ac.th

บทคัดย่อ

สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณีเป็นสื่อที่เกิดขึ้นมาก่อนที่จะเกิดสื่อใหม่ ๆ อีกทั้งยังเป็นสื่อที่เกิดขึ้นจากความคิดของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองวิถีชีวิต เชื้อสาย วัฒนธรรม และผสมผสานระบบคุณค่าในการปฏิบัติตนของคนในสังคมอย่างมีสาระ บทรบความวิชาการเรื่องนี้เป็นงานนำเสนอเรื่องราวของหนังตะลุงอันเป็นสื่อพื้นบ้านด้านการแสดงประเภทหนึ่งที่ยังคงสามารถบอกเล่าเรื่องราว สะท้อนอัตลักษณ์ รวมทั้งสภาพวิถีชีวิตของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอหน้าที่ของการสื่อสารผ่านหนังตะลุงในฐานะสื่อพื้นบ้าน เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชน มองผลกระทบของการเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ พิจารณาการสืบทอดการแสดงในอดีตและปัจจุบัน ผ่านเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับศิลปินแห่งชาติ 3 ท่าน คือ นายหนังสุชาติ ทรัพย์สัน นายหนังจูเลียม กิ่งทอง และนายหนังฉัตร อรรถไฉย จากนั้นนำวิเคราะห์ในมุมมองทฤษฎีสื่อสารมวลชน วัฒนธรรมศึกษาและเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม ผลการศึกษาทำให้ทราบว่ากระบวนการซ้ำทุนทางวัฒนธรรมได้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม ที่มีเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงซึ่งเน้นที่การดำรงอยู่ของครอบครัวเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: หนังตะลุง สื่อพื้นบ้าน สื่อประเพณี การสืบทอด อัตลักษณ์ ทุนทางวัฒนธรรม

Abstract

Traditional media or cultural media is a basic media created (and conducted) before any other modern ones as it is derived from local people's intellectual by reflecting and serving their ways of life, related to that society and integrated compromisingly with the value system for social norm. This technical paper presented a story of shadow puppet play that is still be a kind of traditional media on performance arts, telling various kinds of stories, reflecting local identity as well as social lifestyle of each time period. The purposes of this paper are to present a communicative duty of the shadow puppet play as local (southern) traditional media, to compare a correlation between traditional media and mass media as well as the impact of modern (mass) media replacement, to analyze for cultural heritage of performance arts in the past and present through documentary review and in-depth interviews with 3 national master artists who are well-known shadow puppeteers (Nai-Nang) as Nai - Nang Suchart Subsin, Nai - Nang Juliam Kingthong and Nai - Nang Chin Attakosit. Then, all collected data were analyzed with different aspects of mass communication theories, cultural study and economics. The results remarked that those (existing) performance arts became another cultural capital with its term of changes that emphasized mainly on family living and survival.

Keywords: Shadow puppet play, Traditional media, Cultural media, Heritage, Identity, Cultural capital

บทนำ

การสื่อสารเชิงวัฒนธรรม (Cultural communication study) เป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นคุณลักษณะที่พิเศษของ สื่อประเพณี หรือ สื่อพื้นบ้าน (Traditional media) ซึ่งเป็นสื่อที่เกิดขึ้นก่อนหน้าที่จะเกิดสื่อใหม่ ๆ (New media) รวมทั้งยังเป็นสื่อที่เกิดขึ้นจากความคิดของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองวิถีชีวิต เชื่อมโยงสังคม และสะท้อนกับการผสมผสานระบบคุณค่าในการปฏิบัติตนของคนในสังคมอย่างมีสาระ

หนังตะลุง เป็นการแสดงประเภทหนึ่งที่นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนจัดให้อยู่ในประเภทของสื่อพื้นบ้าน (Traditional media) ซึ่งสามารถทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราว และสะท้อนสภาพวิถีชีวิตของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี เนื้อหาที่เกิดจากการแสดงหนังตะลุง ยังเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่จะนำเข้าสู่การสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (Local identity) และท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยังคงมีลมหายใจของหนังตะลุงปรากฏอยู่ ในฐานะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเสมือนตัวกลาง (Mediator) ระหว่างวัฒนธรรม กับความอยู่รอดทางสังคม

บทความวิชาการเรื่อง หนังตะลุง อัตลักษณ์และการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม สื่อพื้นบ้านทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นการวิเคราะห์จากเอกสาร โดยอาศัยทฤษฎีทางการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม (Cultural communication approach) มาตีความให้มองเห็นภาพของความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รูปหนังตะลุงกับการสะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และในท้ายที่สุดเพื่อให้มองเห็นวิธีการสืบทอดการแสดงและพิธีกรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับศิลปินและศิลปินแห่งชาติที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านหนังตะลุงจำนวน 3 ท่านดังนี้ 1. นางสุชาติ ทรัพย์ถิ่น บุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาการช่างฝีมือ (หัตถกรรมพื้นบ้าน: แกะหนังตะลุง) พ.ศ. 2531 จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ 2. นางฉิ้น ธรรมโฆต ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2532 ด้านศิลปะการแสดง (สาขาหนังตะลุง) 3. นางจูเลียม กิ่งทอง ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ด้านศิลปะการแสดง (สาขาหนังตะลุง) ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว ดังนั้นจึงเป็นการเก็บข้อมูลกับนายเลิศสิน กิ่งทอง ทายาทผู้สืบทอด

ความเป็นมาของการแสดงเงา ต้นกำเนิดของหนังตะลุง

วัฒนธรรมการแสดงหนังตะลุง ซึ่งนับเป็นสื่อพื้นบ้านที่สำคัญในการสะท้อนเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคม ได้ถูกบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์การแสดงหลายประเทศทั้งในแถบประเศยุโรป ตะวันออกกลางและเอเชียอาคเนย์ เรียกชื่อต่างกัน ไปดังนี้ คือ “ฉายานาฏกะ” และ “หนังวังก์โกเลง”

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากประเทศอินเดีย เมื่อประมาณ 1,200 ปี ด้วยการนำเอาเรื่องราวทางศาสนามาเล่าผ่านการแสดงหนังตะลุง ซึ่งแพร่กระจายไปทั่วทั้งในประเทศพม่า ลาว

กัมพูชา นับได้ว่าบทบาทของหนังตะลุงได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประเภทหนึ่งในการนำพาข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชน โดยเฉพาะทางด้านการเผยแพร่ศาสนา

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดงหนังตะลุงในอดีตนั้น มีความเรียบง่าย ผู้คนในท้องถิ่นสามารถประดิษฐ์ขึ้นเอง โดยใช้วัสดุในพื้นที่บ้าน ได้แก่ ทัพ กลอง โหม่ง ฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีสำคัญ ต่อมามีการนำเอาเครื่องดนตรีประเภทเป่าเข้ามาสร้างบรรยากาศ ได้แก่ ปี่ และซอ ในสมัยปัจจุบัน การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้ต้องมีการเพิ่มอุปกรณ์เครื่องดนตรีใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ในการฟัง โดยเฉพาะเครื่องดนตรีไทยสากล ได้แก่ กลองชุด กีตาร์ ไวโอลิน ออร์แกน

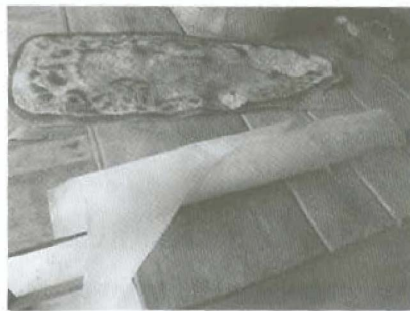
รูปหนังตะลุงเป็นสิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ในฐานะเป็นสื่อพื้นบ้าน ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ช่องทางการสื่อสาร หรือตัวสาร โดยได้รับอิทธิพลจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละยุคสมัย ซึ่งมีรูปแบบลักษณะที่คล้ายคลึง แตกต่างกันไปแล้วแต่ลักษณะผู้คนในท้องถิ่น

การแกะรูปหนังตัวสำคัญ เช่น ฤาษี พระอิศวร พระอินทร์ นางกนิรี ยังคงเหมือนเดิม แต่รูปอื่น ๆ ได้วิวัฒนาการไปตามสมัยนิยมของผู้คน เช่น ทรงผม เสื้อผ้า รูปหนังรุ่นแรกมีขนาดใหญ่รองจากรูปหนังใหญ่จุลลวดลายงดงามมาก เป็นรูปขาวดำ แล้วค่อยเปลี่ยนรูปให้มีขนาดเล็กลง ระบายสีให้ดูสะดุดตายิ่งขึ้น ในอดีตนั้นการแกะรูปหนังสำหรับเชิดหนัง ให้เด่นทางรูปทรงและสีสันทัน เมื่อพบกับจอผ้า แสงไฟช่วยให้เกิดเงาคูแค้นและสะดุดตา จึงต้องอาศัยหนังตามลักษณะและความศักดิ์สิทธิ์ของตัวหนัง ดังนี้ ตัวฤาษี จะทำมาจากหนังเสือ เพื่อแสดงให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ ของตัวละคร ตัวพระ ตัวนาง จะทำมาจากหนังวัว เพื่อให้เห็นความอ่อนช้อยของตัวหนังเวลาสะท้อนกับแสงไฟ และตัวคลกทำจากหนังหมี

รูปที่ 1 ตัวหนังรูปต่าง ๆ จากซ้าย เทวดา ยักษ์ผู้ชาย ยักษ์ผู้หญิง ยักษ์บ้า พระ ตัวเอี้ยด และผี

แต่ในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลง ขอบังคับและกฎระเบียบที่มากขึ้น ทำให้ตัวหนังจะทำมาจากหนังวัวอย่างเดียว หรือเป็นหนังสังเคราะห์ทางเคมี เนื่องจากสัตว์ประเภทอื่นกลายเป็นสัตว์สงวน ในทางกฎหมายซื้อหนังจากร้านค้าที่ฟอกสำเร็จรูปอยู่แล้ว ทั้งสามารถเลือกหนังหนา บาง ได้ตามความต้องการ

รูปที่ 2 ปัจจุบันมีกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่า ทำให้ผู้ผลิตรูปหนังต้องซื้อหนังจากร้านค้าที่ฟอกสำเร็จรูปแล้วนำมาดอง (สถานที่ถ่ายภาพ: พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน)

รูปที่ 3 เสนีย์ ทรัพย์สิน ทายาทของสุชาติ ทรัพย์สิน สาธิตการดองหนังรูปฤๅษี (สถานที่ถ่ายภาพ: พิพิธภัณฑ์หนังตะลุงสุชาติ ทรัพย์สิน)

สุชาติ ทรัพย์สิน (สัมภาษณ์ 2548) กล่าวว่า ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการปรับเปลี่ยนลักษณะทางวัฒนธรรมให้มีความทันสมัยทัดเทียมอารยประเทศ จึงต้องมีการดองหนังตามแบบรัฐนิยมหลายฉบับ เช่น ชักญ์นุ่งกางเกงขาขาว สวมหมวก รูปตลก รูปนาง รูปพระสวมหมวก สวมเสื้อ นุ่งกางเกง นุ่งกระโปรง เพราะในสมัยนั้นใครที่ดองหนังออกมาแต่งกายมีผิดวัฒนธรรมตำรวจจะจับและถูกปรับทันที

บทบาทหน้าที่ของหนังตะลุง ในฐานะสื่อพื้นบ้าน

การศึกษาสื่อพื้นบ้าน เปรียบเสมือนการศึกษาวรรณกรรมมวลชน ซึ่งปัจจุบันสื่อมวลชนได้เข้ามาทำหน้าที่แทนสื่อพื้นบ้าน และสร้างวัฒนธรรมประชาชน ที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า ป๊อปคัลเจอร์ (Pop culture/ Popular culture) ขึ้นมา อย่างไรก็ดีทั้งสื่อพื้นบ้าน และสื่อมวลชนนั้นต่างก็มีความสัมพันธ์กันโดยธรรมชาติ เช่น เนื้อหาของสื่อพื้นบ้าน ถูกนำมาดัดแปลงเป็นเนื้อหาผ่านสื่อมวลชน ยกตัวอย่าง การนำเอาเนื้อหาการแสดงหนังตะลุง มาแสดงเป็นตลกทางโทรทัศน์ เป็นต้น

จิตตนา หนูณะ (2533) กล่าวว่า เมื่อสื่อมวลชนสมัยใหม่ก้าวเข้าไปถึงท้องถิ่นที่เคยมีการเล่นร้องเงี้ยว การละเล่นพื้นบ้านนี้ก็ค่อย ๆ ถอยหลีกทางให้คลื่นลูกใหม่เข้ามาแทนที่ นอกจากนี้สื่อพื้นบ้านเองยังสามารถแสดงบทบาทในการเป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ หรือเพื่อการพัฒนาในฐานะสื่อชุมชน เพื่อการพัฒนาความรู้ของคนในท้องถิ่นได้อย่างเข้าถึงมากกว่าสื่อมวลชน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สื่อพื้นบ้านนั้นมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้แสดงทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของความคิด ความเชื่อ รวมทั้งการสืบทอดอัตลักษณ์ผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านจึงมีความซ้ำซ้อนกับหน้าที่ของสื่อมวลชนหลายประการ สามารถจำแนกออกเป็น 10 หน้าที่ดังนี้

1. **หน้าที่เพื่อให้ความบันเทิง** ได้แก่ การผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อ สร้างอารมณ์ขัน อย่างไรก็ตามการทำหน้าที่ให้ความบันเทิงนั้นผสมผสานความรู้ไปพร้อมกันด้วย พร้อมกันนั้นยังทำหน้าที่ในการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมร่วมด้วย เช่น การแสดงหนังตะลุงของสุชาติ ทรัพย์สิน จะถ่ายทอดเป็นภาษาท้องถิ่นที่ไปแสดง นำเอาเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นไปปรับให้เข้ากับตัวหนัง แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นแง่คิด ยกตัวอย่าง กำหนดให้หนังตัวฤๅษี ทำหน้าที่เป็นครู อาจารย์ แล้วตั้งคำถามว่า ฤๅษีที่ผู้เฒ่าที่สุด คือ ฤๅษี ครู แต่ที่ผู้เฒ่าไม่ได้ คือ กู๊ระเบิด ให้ตัวหนังผู้หญิง จากบทเดิมเป็นเจ้าหญิง ถูกปรับบทบาทให้มาเป็นนักศึกษา ถัดจากการสวมใส่เสื้อผ้าที่นุ่งน้อยห่มน้อยในปัจจุบัน

2. **หน้าที่ในการเป็นผู้แจ้งข่าวสาร** ด้วยเหตุที่ในอดีต การสื่อสารมวลชนยังไม่แพร่กระจาย นายหนังตะลุงที่ได้รับการรับเชิญให้ไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการนำเอาเรื่องราวจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ทำให้คนในสถานที่ต่างกันรับรู้เรื่องราวของกันและกันได้

3. **หน้าที่ให้การศึกษา** ลักษณะการให้การศึกษาของการแสดงหนังตะลุงจะเป็นเหมือนการสอดแทรกเรื่องราวของคุณธรรม จริยธรรมและหลักวิธีในการปฏิบัติตนของคนในสังคม เช่น การสอดแทรกเรื่องของการแต่งกายของวัยรุ่นในปัจจุบัน

4. **หน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม หรือการต่อต้านผู้มีอำนาจ** ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ขาดหายไปในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมทำหน้าที่ในการควบคุมสื่อมวลชนไว้ ดังนั้นการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันจึงยังคงสามารถวิพากษ์วิจารณ์การทำหน้าที่ของผู้ปกครองประเทศได้ แต่ในปัจจุบันด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกในเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา เช่น ประเด็นความขัดแย้งและความไม่สงบทางภาคใต้ ไม่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวเพราะนายหนังเองก็เกรงกลัวความปลอดภัยของตนเองและครอบครัว

5. **หน้าที่การทำหน้าที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ** ในสังคมปัจจุบันจะพบว่า ผู้ชมการแสดงหนังตะลุงนั้นจะเป็นกลุ่มคนดูที่มีอายุมากกว่า 30 ปีขึ้นไป และลักษณะของการแสดงนั้นจะมีวัตถุประสงค์จัดแสดงเพื่อเก็บเงิน ให้กับผู้ที่ทำหน้าที่บนบานศาลกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ลูกชายพ้นจากการถูกเกณฑ์ทหาร เมื่อลูกชายพ้นจากการถูกเกณฑ์ทหารก็มาจ้างหนังตะลุงให้ทำการเก็บเงินให้ จึงอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับลูกหลานจึงเป็นเรื่องที่สามารถถ่ายทอดผ่านระบบสัญลักษณ์ดังกล่าวนี้ได้

6. **หน้าที่การทำหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน (Collective Identity)** จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง พบว่า การแสดงหนังตะลุงนั้นเป็นการแพร่กระจายความคิดความเชื่อทางด้านศาสนา ดังนั้น อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าการแสดงหนังตะลุงนั้นเป็นการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านทางภาษาประจำกลุ่มชน ซึ่งมีความแตกต่างกันทางลักษณะของภาษา ความคิด

ความเชื่อ รวมทั้งเรื่องราวของชุมชน เป็นเสมือนวิธีการหนึ่งทางสังคมในการถ่ายทอดความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

นอกจากนี้ รูปหนังตะลุง ยังเป็นสื่อกลาง (Mediator) ในการสะท้อนลักษณะของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น เช่น ตัวหนังในช่วงการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งออกกฎให้ผู้คนในประเทศแต่งตัวตามอย่างสังคมตะวันตก ให้สวมหมวก นุ่งกระโปรง นุ่งกางเกง ตัวหนังก็มีการสร้างขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันก็มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของผู้คนในท้องถิ่นทางภาคใต้เช่นเดียวกัน

7. **หน้าที่การทบทวนชีวิต (Reflection of life)** เนื่องจากมิติทางด้านเวลาและพื้นที่ของสื่อพื้นบ้านมีลักษณะที่ยืดหยุ่น ดังนั้นการเปิดรับสื่อพื้นบ้านจึงมีช่วงเวลาและมีจังหวะให้ผู้ชมได้นำเอามาพิจารณาใคร่ครวญเปรียบเทียบกับสภาพชีวิตของตนเอง เช่น เมื่อคราวไปแสดงหนังตะลุงถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ สุขาภิบาลพยามสะท้อนภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้ทรงทราบว่า การที่เยาวชนในท้องถิ่นรวมทั้งผู้ปกครองจะต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากในแต่ละปี เพื่อให้บุตรหลานของตนเองสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี จึงขอให้ทวดา (องค์สมมติภคย์) สร้างมหาวิทยาลัยในจังหวัดนครศรีธรรมราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงนำความคร่ำครวญผู้ว่าราชการจังหวัด และรับสั่งให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยในจังหวัด ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

8. **หน้าที่ในการเป็นทางระบายสัจยชาติญาณของมนุษย์** ประชญาพื้นฐานของแนวคิดสื่อพื้นบ้านนั้นเป็นการยอมรับในสัจยชาติญาณต่าง ๆ ของมนุษย์ ถึงแม้ว่า หนังสุชาติ หนังฉิ่น และหนังจูเลียม นำเอาเรื่องราวในมึงมาเล่น แต่ภาษาที่ใช้จะไม่หยาบโลนเท่ากับการแสดงตลกในปัจจุบัน

9. **หน้าที่ในการพัฒนาภูมิปัญญา** เนื่องจากระบบการศึกษาในสมัยปัจจุบันมีความก้าวหน้า เหตุที่มีเทคโนโลยีสูง การนำเอาเรื่องราวที่เกิดขึ้นหรือแฉคิดในมุมมองต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นผ่านทางสื่อมวลชน จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สำคัญในการกระตุ้นระบบคิดของผู้ชมได้ส่วนหนึ่ง

10. **หน้าที่ในการสร้างจิตสำนึกทางการเมือง (Political Communication)** เป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญในการถ่ายทอดผ่านตัวหนังตะลุงตั้งแต่อดีต จากงานวิจัยของ อินทรา สุวรรณ (2540) ทำให้ทราบว่า หนังตะลุงถูกนำมาเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งเพื่อชักชวนให้คนมาเลือกตั้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า ระบบการสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ ๆ นั้น ในทุกสังคมได้มีระบบสื่อประเพณี / สื่อพื้นบ้านที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกับสื่อมวลชนในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อเกิดระบบสื่อสมัยใหม่ขึ้นมา ก็จะต้องหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อทั้งสองพร้อมกับการพิจารณาโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะทั้งสองกรณีนั้นมีความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกัน จนนำไปให้เกิด

ลักษณะรูปแบบวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) เช่น รูปแบบการแต่งกาย การรับประทานอาหาร ภาษา ระบบความคิด ความเชื่อ เป็นต้น

นอกจากนี้เลอเนอร์และเนลสัน (Lerner and Nelson, 1977) กล่าวว่า สื่อทั้งสองอาจจะสามารถมีความเชื่อมโยงทั้งในลักษณะที่ส่งเสริมกัน หรือลบล้างกัน หรืออาจมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงตามธรรมชาติ โดยมีได้ตั้งใจ หรือเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ความสัมพันธ์แบบเข้ามาแทนที่ (Substitution) -- เมื่อมีสื่อมวลชนสมัยใหม่เกิดขึ้นมาสนับสนุนให้ความสะดวกในการเปิดรับสื่อ นั้นง่ายกว่าการเปิดรับสื่อพื้นบ้าน เช่น ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเกิดขึ้นของภาพยนตร์ ความนิยมในการชมการแสดงหนังตะลุงลดลง เพราะคนดูจะตื่นเต้นกับการได้เห็นคนจริง ๆ เข้าไปแสดงบนจอ แต่เนื่องจากสื่อภาพยนตร์มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา เพราะต้องอาศัยต้นทุนสูงในการผลิต ดังนั้นการอยู่รอดของสื่อพื้นบ้าน อย่างหนังตะลุงจึงสามารถอยู่ได้ ต่อมาเมื่อการจัดฉายภาพยนตร์ที่ใด หนังตะลุงก็จะไปเล่นที่นั่น เพราะจะมีการแข่งขันประชันกันระหว่างการแสดงของภาพยนตร์ กับการแสดงหนังตะลุง การแสดงทั้งสองประเภทแตกต่างกัน เนื่องจากภาพยนตร์มีช่วงเวลาในการแสดงสั้นกว่า หนังตะลุง ฉายเพียงแค่ 2 ชั่วโมงก็จบ คนดูก็หันมาดูหนังตะลุงต่อ เพราะเมื่อก่อนการเดินทางกลับบ้านไม่สะดวก ไม่มียานยนต์ เส้นทางเดินทางก็อันตราย คนที่มาดูจะต้องนอนดูจนถึงรุ่งเช้าแล้วค่อยกลับบ้าน

รูปที่ 4 เครื่องฉายภาพยนตร์กลางแปลงคู่แข่งและการเข้ามาแทนที่ของสื่อเพื่อสร้างความบันเทิงสมัยใหม่

ปัจจุบันสื่อสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนที่สื่อพื้นบ้านเกือบทั้งหมด หากพิจารณาตามช่วงอายุของคนจะพบว่า คนในวัยตั้งแต่แรกเกิด ไปจนถึง 40-50 ปี เปิดรับสื่อสมัยใหม่มากกว่าสื่อพื้นบ้าน แต่ถึงอย่างไร กระบวนการเข้ามาแทนที่นี้มีผลกระทบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่เท่าเดิมหรือเหนือกว่า เพราะการลงทุนเปิดรับสื่อสมัยใหม่นั้นลงทุนเพียงครั้งเดียวแต่ได้รับผลตอบแทนยาวนานและบ่อยครั้งกว่า สะดวกกว่า และการเสียค่าใช้จ่ายในแต่ละครั้งก็จะน้อยกว่า ดังนั้นการเปิดรับสื่อสมัยใหม่จึงทำให้ระบบคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตของผู้คน ขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน ขณะที่สื่อพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่ท่ามกลางการเกิดขึ้นของความทันสมัย เพราะผู้ที่นิยมในการชื่นชมศิลปะการแสดงหนังตะลุง ผสมรวมกับความ

เชื่องทางด้านไสยศาสตร์ของผู้คนในท้องถิ่น รวมทั้งการถ่ายทอดการแสดง และการตกแต่งให้กับทายาทของศิลปิน 2 ท่าน คือ หนังสือชาติ และหนังสือเยี่ยม ทำให้ยังมีลมหายใจของหนังตะลุงอยู่ในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตามศิลปินแห่งชาติ หนังสือ นอร์ธ โมยิต กลับมีความคิดเห็นที่ต่างออกไปว่าการจะสืบทอดไปยังทายาทนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยากเพราะสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับการสืบสานการแสดงทางด้านนี้น้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีคนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพล มีความชื่นชอบ และความสนใจที่จะสืบสานต่อไป หน่วยงานราชการต่าง ๆ ควรทำหน้าที่ยกย่องหรือเก็บรวบรวมข้อมูลของคนรุ่นใหม่ ๆ ไว้เพื่อให้คนเหล่านี้มีกำลังใจที่จะดำรงวัฒนธรรมทางด้านนี้ไว้ต่อไป

ผลกระทบของการเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ในสื่อประเพณี

การเปลี่ยนแปลงในลักษณะผลกระทบของการเข้ามาแทนที่ (Displacement effects) มีอยู่ 4 มิติ คือ

มิติที่หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงในขีดความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของผู้ใช้สื่อ ตัวอย่างเช่น เจื่อน ไช และวิถีชีวิตของชาวชนบทนั้นเปลี่ยนไปดังนั้นปัญหาจึงเกิดขึ้นกับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายผลิต คือ นายหนัง ที่จะหาผู้สืบทอด ซึ่งเป็นลูกหลาน หรือคนรุ่นใหม่ ๆ มาแทนที่นั้นยากมากขึ้น

มิติที่สอง การเปลี่ยนแปลงในแง่ตัวสื่อ ความได้เปรียบของสื่อสมัยใหม่ คือ สามารถถ่ายทอดข่าวสารได้อย่างรวดเร็วกว่า กล่าวคือ จากเดิมคนดูหนังตะลุงจะต้องเดินทางไปยังสถานที่เจ้าภาพ หรืองานวัด งานศพต่าง ๆ แต่หากมีการนำเอาหนังตะลุงมาถ่ายทอดด้วยการบันทึกเป็นเทปโทรทัศน์ คนดูหนังตะลุงก็ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ สามารถนอนชมรายการที่บ้าน ได้ตามสบาย นอกจากนี้สื่อสมัยใหม่ สามารถเก็บบันทึกอยู่ในรูปแบบของเทปบันทึกภาพและเสียง หรือในรูปแบบของดิจิทัลบนแผ่นซีดี ดังนั้นการเก็บบันทึกการแสดงของหนังตะลุงผู้ชมสามารถเรียกกลับมาชมซ้ำได้ เว้นแต่ว่าเนื้อหาที่นำเสนอานั้นอาจจะไม่มีความทันสมัยเหมือนกับการแสดงสด อย่างไรก็ตามการจัดเก็บในรูปแบบสื่อวิทัศน์และสื่อดิจิทัลนั้นจะทำให้เกิดฐานข้อมูลของงานด้านวัฒนธรรมแก่คนรุ่นหลัง

มิติที่สาม การเปลี่ยนแปลงในแง่ของความน่าสนใจของวิธีการนำเสนอเนื้อหา การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้จะมีความสัมพันธ์อยู่ที่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนายหนัง หากนายหนังเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสาร ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสามารถสอดแทรกแง่คิดได้ การอาศัยสื่อสมัยใหม่เพื่อประกอบลงในการแสดงแต่ละครั้งจะทำให้เรื่องมีความน่าสนใจมากขึ้นกว่าเดิม และยังมีส่วนช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น มองในมุมกลับหากมีการนำเสนอเนื้อหาที่ทันสมัยบ่อยครั้งจะทำให้วรรณกรรม หรือเรื่องราวในอดีตถูกเลือนหายไป วิธีการที่ดีที่สุด คือ การนำเสนอเนื้อหาทั้งสองรูปแบบ หรือนำเสนอเนื้อหาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเปรียบเทียบกับเรื่องราวที่ผ่านมา

เป็นครู เป็นศิษย์แล้วการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดพร้อม ๆ กับการสาธิต (Demonstration) หรือที่เรียกว่า Tacit knowledge¹ (Michael Polanyi, 1966)

ผู้เรียนจะต้องอาศัยความสัมพันธ์ หรือลักษณะนิสัยความชอบส่วนตัว ที่จะทำให้มีจิตใจตั้งมั่น ในการค้นหาผู้ที่มาทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอด หรือเป็นครูของผู้เรียน ซึ่งวิธีการหาครูนั้น เปรียบเสมือน กับการสร้างเครือข่ายฐานงานวิจัยในปัจจุบัน (Local social research network) หรือเรียกง่าย ๆ ว่า เครือข่ายในระดับท้องถิ่น (Local network) นั่นเอง

เมื่อผู้เรียนได้รับการยอมรับ ภายหลังจากที่มีการทดสอบทางจิตใจ หรือสภาพความพร้อมทาง ร่างกายจากผู้ที่จะมาเป็นครูแล้ว ซึ่งบางครั้งต้องอาศัยระยะเวลาในการทดสอบ เพราะครูบางคนมีความรู้ลึกหรือมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดไปแล้วได้รับผลเสีย ครูจึงต้องพิจารณาลักษณะพฤติกรรม ของผู้ที่เข้ามาเป็นศิษย์มากกว่าปกติ การเรียนรู้ในขั้นต่อมาเป็นการพยายามถอดรหัสจากสิ่งที่ได้รับ (Codified knowledge) หรือกระบวนการขั้นตอนหนึ่งในการค้นคว้า ลองผิดลองถูก (reduction) และ ปรับปรุงให้เข้ากับลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล (render the transmission) จากการปฏิบัติจริงใน ระหว่างที่ครูกำลังปฏิบัติ (hands-on experience)

ในสมัยก่อนผู้ที่เรียนรู้วิธีการแสดงหนังตะลุงก็เช่นเดียวกัน สุชาติ ทรัพย์สิน กล่าวถึง เมื่อ ครั้งไปฝากตัวเป็นศิษย์กับคณะหนังตะลุงที่ตัวเองชอบในแนวทางการแสดง คือ หนังกลาย ที่จังหวัด กระบี่ ซึ่งก่อนหน้านั้นสุชาติเดินทางไปฝากตัวเป็นศิษย์กับหนังก้น ทองหล่อ จังหวัดสงขลา แต่พบว่า การเล่นของหนังก้นนั้นสูงเกินไป สุชาติฟังไม่เข้าใจ จึงแสวงหาครูคนใหม่ คือ หนังคำแก้ว และ ก็พบว่ามีการเล่นตลกหยอกล้อกันไปจนรับไม่ได้ สุดท้ายสุชาติไปพบกับหนังกลาย ที่จังหวัดกระบี่ ซึ่งเริ่มต้น นั้นไม่ยอมรับใครเป็นศิษย์ จนในที่สุดสุชาติก็ได้รับการยอมรับ จึงนำดอกไม้ รูปเทียน หมากพลู ไปมอบให้เพื่อเป็นการบูชา

ฝ่ายครูก็มีการทดสอบโดยให้ร้องบทให้ฟังก่อน เพราะคนที่แสดงหนังตะลุงได้นั้นต้องมึ การสนใจมาก่อน และจะต้องจำบทหนังตะลุงได้บ้างถึงไม่มากก็น้อย อันดับแรกครูจะพินิจเสียง และ เขาว่าปัญหา ถ้าไม่มีเขาวี้น้ำเสียงไม่ดี ก็ไม่รับเป็นศิษย์ ไม่เพียงหนังตะลุงศิลปินพื้นบ้านทุกประเภทใน สมัยโบราณ ถ้าน้ำเสียงไม่ดีไม่สามารถยึดเป็นอาชีพได้ เพราะไม่มีเทคโนโลยีช่วยเหมือนสมัยนี้ ต้องใช้ เสียงตัวเอง โดยเฉพาะหนังตะลุงแสดงตั้งแต่หัวค่ำจนสว่างใช้เวลาในการแสดงไม่ต่ำกว่าแปดชั่วโมง นับว่าเป็นงานที่หนักมากพอควร

¹ tacit knowledge หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดและรับการถ่ายทอดระหว่างครูให้ศิษย์จำนวนน้อยโดยผ่านการฝึกฝน ชี้นำ ละลงมือกระทำตามแบบอย่างผู้สอน โดยจะกลายเป็นความรู้และทักษะเฉพาะทางที่ฝังแน่นในตัวบุคคล ซึ่ง ปัจจุบันระบบการศึกษาจะอยู่ในรูปแบบของการสร้างรหัสผ่านหนังสือ ตำรา โดยมีการถ่ายทอดจากครู สู่ลูกศิษย์จำนวนมาก ที่เรียกว่า codified knowledge อันเป็นการแสดงเป็นสูตรหรือระเบียบวิธีการ รวมทั้งขั้นตอนที่ชัดเจน

การครอบมือ เมื่ออาจารย์รับผู้สมัครไว้เป็นศิษย์ ถ้าบ้านลูกศิษย์อยู่ไกล เช่น ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด อาจารย์ก็จะรับไว้ให้อยู่ที่บ้าน อยู่กินกับอาจารย์ สอนวิชาให้ อาจารย์ไปแสดงที่ไหนก็จะพาไปด้วย สอนให้ออกฤทัย และปรายหน้าบทก่อนเพื่อต้องการให้ชินกับคนดูมาก ๆ การฝึกแสดงหนังตะลุงไม่ใช่ฝึกกันได้ง่าย ๆ ต้องใช้เวลามาก อย่างน้อยต้องฝึกสัปดาห์ด้วยกัน เช่น

1. ฝึกใช้เสียงเพื่อให้เข้ากับบทบาทของตัวละคร เสียงพระ เสียงนาง เสียงยักษ์ ตัวตลก ภาษาสัตว์ต่าง ๆ

2. บทร้อง ต้องฝึกฉันทลักษณ์ของกลอน กลอนแบบไหนใช้กับตัวหนังตัวใด เช่น บทรัก บทโศก บทสมหึง บทเทวดา บทอภัย

3. การเชิดรูป ตัวหนังแต่ละตัวเชิดไม่เหมือนกัน เช่น พระราชา ต้องเชิดแบบผู้ใหญ่ที่มีอำนาจ ราชินิกิริยท่าทางแบบผู้ดี พระเอกเชิดแบบชายหนุ่มเจ้าชู้นิด ๆ นางเอกกริยาเรียบร้อย ยักษ์หยาบกระด้าง

4. ตัวตลก ตัวตลกหนังตะลุงมีบทบาทสำคัญต่อผู้แสดงหนังตะลุงมาก คนดูหนังตะลุงได้จนสว่างก็เพราะตัวตลกนี้เอง ตัวตลกหนังตะลุงสามารถนำศีลธรรม สังคม การบ้าน การเมือง มาแทรกในบทหนังตะลุงได้อย่างกลมกลืน และยังสามารถนำผู้ชมเข้าร่วมในการแสดงได้อีกด้วย

การฝึกหนังตะลุง อย่างน้อยต้องอยู่กับอาจารย์สามปี บางคนอยู่กับอาจารย์ห้าปี หกปี ก็มี เมื่ออาจารย์เห็นว่าลูกศิษย์แสดงได้ดีแล้ว ก็จะทำพิธีครอบมือให้ เมื่อผ่านการครอบมือแล้วก็เป็หนังตะลุงสมบูรณ์แบบ แก้มบได้ (แก่เต็มรอบ) หนังตะลุงโรงใดที่ยังไม่ได้รับการครอบมือ เชื่อกันว่าแก้มบไม่ขาด พิธีการครอบมือเหมือนกับการไหว้ครูทุกประการ

พิธีการไหว้ครู การไหว้ครูเป็นประเพณีสำคัญของหนังตะลุง มีความเชื่อกันว่าหนังตะลุงคณะใดมีการไหว้ครูเป็นประจำทุกปีเป็นมงคลแก่ตัวเอง ทำมาหากินคล่อง เป็นที่นิยมของคนดู หนังตะลุงบางคนที่แสดงหนังตะลุงไม่ได้แล้ว เช่น แก่ หรือ พิการ ก็ยังมีการไหว้ครูกันแต่ไม่ประจำทุกปี การไหว้ครูเป็นการบูชาครูอาจารย์ที่ยังมีชีวิตและที่ล่วงลับไปแล้ว

วันที่ใช้ในการทำพิธีไหว้ครู คือ วันพฤหัสบดี โดยมีความเชื่อกันว่า วันพฤหัสบดี คือ วันครู ส่วนเดือนที่ใช้ในการไหว้ครูคือเดือน 6 - 9 - 11 แต่มักใช้เดือน 6 เป็นหลัก โดยมีความเชื่อว่าเดือน 9 - 11 ครูถือศีลเข้าพรรษา ของสำคัญที่ขาดไม่ได้ในพิธีไหว้ครู ได้แก่ ผ้าขาวทำพาดนหนึ่งผืน ใช้กราบครูหนึ่งผืน หมอนหนึ่งใบ สำหรับกราบครู หินลับมีด เลื่อยหนึ่งผืน ค้ายและเข็ม มีดโกน ค้ายสายสิญจ์ ข้าวตอกดอกไม้ รูป เทียน หมาก พลุ มะพร้าวอ่อนสองลูก อ้อย กล้วย ปลายมีหัวมีหาง ไก่ตัวผู้ใช้ทองปิดปาก หัวหมูใช้ทองปิดปาก เป็ด และห่าน ใช้ค้ำยก็ได้ แต่ต้องเป็นตัวผู้ และเหล้าใช้ได้ทุกยี่ห้อ ที่ขาดก็ไม่ได้

ปัจจุบันนี้ การถ่ายทอดวิธีการคอกหนัง การแสดงหนังนั้นยังคงยึดลักษณะเช่นเดิม คือ นายหนังแต่ละคนจะพิจารณาจากลักษณะนิสัยของผู้เรียน หากเป็นทายาทของนายหนังเอง นายหนังจะไม่

อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การสร้างตัวหนังตะลุงในรูปแบบของตัวแทนในระบบดิจิทัล โดยให้ตัวละครเป็นตัวหนัง และผสมผสานกับเนื้อหาถ่ายทอดออกมาในรูปแบบแอนิเมชัน เช่นเดียวกับการ์ตูนแอนิเมชันในปัจจุบันที่มีการนำเอาตัวการ์ตูนที่เคยเกิดขึ้นมาสร้างใหม่ เพิ่มลูกเล่น สีสด แต่ยังคงเนื้อหาเหมือนเดิมมาบรรจุลงในรูปแบบของวีซีดี

มิติที่สี่ การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ ในกรณีของสื่อพื้นบ้านนั้นจะต้องมองหาจุดแตกต่างของตนเองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนรูปลักษณะของตัวหนัง หรือการนำเนื้อหาที่เป็นเรื่องของภาพยนตร์ตะวันตกมาเล่น โดยสื่อความด้วยภาษาของท้องถิ่น เพิ่มมุขตลกลงไปในเรื่อง เพราะการแสดงหนังตะลุงนั้น อัตลักษณ์ที่สำคัญ คือ น้ำเสียงของนายหนัง คนที่มีเอกลักษณ์ในการแสดงทางเสียงดูจะมีโอกาสได้รับการยอมรับมากกว่า

นอกจากนี้ยังมีในส่วนของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว การพิจารณากลุ่มคนดู อย่างไรก็ตามการปรับตัวลักษณะนี้ สื่อสมัยใหม่ น่าจะเป็นกลไกสำคัญในการช่วยส่งเสริมหรือประชาสัมพันธ์ เช่น เมื่อจะมีการแสดงหนังตะลุงที่ใด สื่อสมัยใหม่ อาทิ โทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ต้องช่วยกันนำเสนอเป็นข่าว รวมทั้งการสร้างโรงแสดงหนังตะลุงที่มีลักษณะเรียกร้องความสนใจของคนดูได้มากขึ้น เช่น มีการจัดแสง สี เสียง ให้ดูตระการตาคล้ายกับการได้ดูละครโรงใหญ่

อย่างไรก็ตามแม้ในยุคนี้ภาพยนตร์จะกลายเป็นของใหม่ ที่ดูเหมือนจะเข้ามาบีบคั้นอย่างมากต่อพฤติกรรมการพักผ่อนของคนไทยทางภาคใต้แทนที่หนังตะลุง แต่การแสดงหนังตะลุง จะมีความมั่นคงทางด้านเนื้อหาและภาษามากกว่าภาพยนตร์ เพราะนายหนังสามารถปรับบทหนังให้ เป็นไปตามสภาพของสังคม ความคิด ความเชื่อ หรือลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อมในช่วงเวลานั้นของคนดู ซึ่งเมื่อคนดูมองเห็นแล้วจะเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และเกิดความรู้สึกเพลิดเพลินไปกับการแสดงได้

การสืบทอดอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญา (Wisdom on Identity reproductive)

การสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นเปรียบได้กับการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน แต่ในสมัยก่อนไม่ได้มีรูปแบบหรือลักษณะการถ่ายทอดที่ชัดเจน รวมทั้งไม่มีการบันทึกเป็นหลักสูตร ไม่มีสถานที่เรียน เราอาจเรียกลักษณะการเรียนรู้แบบล่องหน (Invisible college) กล่าวคือ ลักษณะของการถ่ายทอดความรู้จะเป็นอาศัยรูปแบบการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face to face communication) ผู้เรียนต้องเดินทางไปค้นหาผู้ที่มีความรู้ในท้องถิ่นนั้น ๆ เมื่อมีการรับ

ใช้วิธีการบังคับ เช่น หนึ่งดิน ธรรมดาชนิด ที่ปัจจุบัน ไม่มีทายาทมาสานต่อการแสดงของตน เนื่องจากสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ลูกหลานทุกคนได้รับการศึกษาตามแบบแผนการศึกษา จึงมีหน้าที่การทำงานตามสิ่งที่ตนเรียนรู้มา อีกทั้งไม่มีใครให้ความสนใจที่จะศึกษาดูจากหนึ่งดิน อย่างไรก็ตามหนึ่งดินเอง มีเขวชนจากภายนอก เดินทางมาขอเป็นลูกศิษย์ อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงของหนึ่งดินนั้น จะไม่รับมาอยู่ด้วยกันในบ้าน เพราะมองไม่เห็นความจำเป็น เนื่องจากการจะเรียนรู้วิธีการแสดงของตนเองนั้นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดง มีการสังเกต และนำกลับไปฝึกฝนที่บ้าน

แตกต่างจากหนึ่งสุชาติ และหนึ่งจูเลี่ยม ที่ทั้ง 2 คนนั้นต่างก็มีทายาทของตนเองเป็นผู้สืบทอดโดยหนึ่งสุชาติ อาศัยกุศโลบาย ในการสร้างความรู้สึกรัก ความเคยชินให้กับลูกหลานด้วยการให้ดอกหนึ่งแดงเป็นเงินค่าขนม ดังนั้นลูก ๆ ของหนึ่งสุชาติทุกคนจึงมีความรู้เรื่องการดอกหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดให้กับเขวชนรุ่นใหม่ ๆ ได้ อีกทั้งยังได้รับการยอมรับในทางวิชาการ เมื่อลูกชายคนโตได้รับการศึกษาจากหลักสูตรใหม่ โดยมีพื้นฐานการดอกหนึ่งจากหนึ่งสุชาติ ทำให้ปัจจุบันมีตำแหน่งทางวิชาการ เป็นผู้บริหาร ในมหาวิทยาลัย ซึ่งการสืบทอดลักษณะนี้จะเป็นวิธีการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน เนื่องจากผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดนั้นมีสถานภาพทางสังคมเป็นที่ยอมรับ โอกาสที่จะสนับสนุนให้ภาครัฐบาล สถาบันการศึกษาหันมาส่งเสริม สนับสนุน หรือกำหนดนโยบายทางด้านนี้มีความเป็นไปได้มากขึ้น เช่นเดียวกับทายาทของหนึ่งจูเลี่ยม หรือ จูเลี่ยมน้อย หนึ่งเลิศสิน กิ่งทอง ที่มีคามชอบเป็นพื้นฐาน ผสมผสานกับความรักและความศรัทธาในบิดา ความตั้งใจที่จะสืบทอดการแสดงจึงมีแรงผลักดัน ประกอบกับหน้าที่การงานในปัจจุบัน ในตำแหน่งประธานสภาเทศบาลตำบลเวียงสระ ทำให้มีโอกาสที่จะเข้าไปผลักดันนโยบายระดับชาติให้สามารถสนับสนุนวัฒนธรรมทางด้านนี้ได้มากขึ้น (สัมภาษณ์, 2548)

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์บ้านหนึ่งตะลุง สุชาติ ทรัพย์สิน นอกจากจะดอกหนึ่งเพื่อนำไปแสดงแล้ว ยังมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการดอกหนึ่งให้กับทายาทและเด็กภายในหมู่บ้าน ที่เข้ามาเรียนรู้และศึกษาดูด้วยความสนใจ นับเป็นโรงเรียนทางปัญญาที่สำคัญ แม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในหลักสูตรการศึกษา แต่เป็นการส่งเสริม รวมทั้งทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา (Invisible College) อันเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้สามารถนำมาเป็นมูลค่าเพื่อการดำรงอยู่ได้ เพราะสามารถนำเอาผลงานของผู้เรียนทุกคนมาจำหน่ายแก่คณะหนึ่งตะลุงและจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวทั่วไป

หน้าที่ของหนึ่งตะลุง จึงปรับบทบาทในการเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความบันเทิง หรือเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวข้อมูลข่าวสาร ลักษณะของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ กลายมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (Cultural Product) ที่มีมูลค่าเพื่อนำไปประดับประดา อาคารบ้านเรือน นายเสนีย์ ทรัพย์สิน (สัมภาษณ์, 2548) ทายาทของหนึ่งสุชาติ กล่าวว่า ความนิยมในการเลือกซื้อตัวหนึ่งของชาวประเทศนั้นต้องการตัวหนึ่งที่มีฝีมือประณีต บรรจง นอกจากนี้ลักษณะของหนึ่งด้านหลังจะต้องมีเส้นขนของวัวอยู่เช่นเดิม หากมีลักษณะดังกล่าวสินค้าที่ระลึกประเภทนี้จะสามารถจำหน่ายได้ราคาดี

การปรับตัวของหนังตะลุงในฐานะสื่อพื้นบ้านเป็นการสืบทอดอัตลักษณ์ของชุมชน

งานวิจัยของอินทิรา สุวรรณ (2540) แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการนำเสนอเรื่องของหนังตะลุง โดยพบว่าหนังตะลุงที่นำมาแสดงทางโทรทัศน์นั้นมีการถ่ายทอดความรู้ 4 ประเด็น คือ

1. การประเพณีปฏิบัติคนในสังคม ซึ่งเป็นความรู้ทางธรรม มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับ โดยแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1.1 ค่านิยม ความเชื่อ ได้แก่ ค่านิยมทางด้านการประกอบสัมมาอาชีพ เป็นอาชีพที่สุจริต สังคมไม่รังเกียจ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและบาปบุญคุณโทษ เชื่อว่าทำบุญในชาตินี้จะได้รับผลดีในชาติหน้า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ละความพยายาท

1.2 แบบแผนพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ การอบรมกิริยามารยาทของเด็กและสตรี ให้มีความเรียบร้อย ถูกกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ รักนวลสงวนตัว ความกตัญญู อบรมสั่งสอนให้มีความสำนึกกตัญญู และไม่ลบหลู่ผู้มีพระคุณ หากมีโอกาสควรแทนคุณ

2. การถ่ายทอดความรู้เรื่องโรคเอดส์

3. การถ่ายทอดความรู้เรื่องสภาพทั่วไปทางการเมือง ในประเด็นการบริหารงานตามระบอบประชาธิปไตย วิชาความรู้วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล

4. การถ่ายทอดความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น อากาศ ป่าไม้ แหล่งน้ำ และป่าชายเลน

ซึ่งเมื่อนำมาอธิบายร่วมกับการทำหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านแล้วพบว่า บทบาทหน้าที่ของหนังตะลุงมีดังนี้

1. บทบาทในการอบรมสั่งสอน เป็นการควบคุมทางสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน

2. บทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร ทำหน้าที่รายงานสภาพเหตุการณ์ของสังคม ชี้นำการกระทำ ทำให้ทราบความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเป็นไปของบ้านเมืองทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3. บทบาทในการแสดงความคิดเห็น วิชาความรู้วิจารณ์การทำงานและสภาพเหตุการณ์และสังคม

วิธีการนำเสนอความรู้แบ่งได้ออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การนำเสนอโดยการผูกโครงเรื่อง

2. การนำเสนอในบทเจรจา

3. การนำเสนอในบทพากย์

4. การนำเสนอในคำบรรยาย

การเปลี่ยนแปลงบทบาทมีทั้งการเพิ่มขึ้นและการปรับลด คือ ลักษณะของบทบาทที่เพิ่มขึ้นในด้านเวลา การแสดงโทรทัศน์ไม่จำกัดเวลา สามารถแสดงได้ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน แต่การที่

สามารถแสดงได้ทั้งในเวลาสองเวลา ก็จะทำให้เกิดการสูญเสีย ความเป็นอัตลักษณ์ได้ เนื่องจากการแสดงเงาในเวลากลางคืน ผู้คนสามารถนอนชมได้จนถึงรุ่งเช้า และทำให้เนื้อเรื่องที่นำมาเสนอนั้นมีความยาว และขยายช่วงเวลาออกไปเพื่ออธิบาย เบิกโรงและประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้ ซึ่งส่งผลต่อบทบาทที่ลดลงของสื่อประเพณีเมื่อนำมารวมกับการแสดงผ่านสื่อมวลชน เพราะพิธีกรรมอันเป็นอัตลักษณ์จะถูกกลืนทอนลง ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถเรียกร้องปฏิกริยาจากคนดูได้เช่นเดียวกับการแสดงสด

ขณะที่สถานที่ในการจัดแสดงก็ต้องปรับลดลงเพื่อให้เหมาะสมกับขนาดของห้องส่งภายในอาคารที่ต้องพึ่งพาแสงจากไฟสปอตไลท์ ภาษาที่ใช้สำหรับการแสดงต้องอาศัยภาษาที่สละสลวย คำคม คำตลก คำพวน และต้องระมัดระวังการพาดพิงถึงบุคคลที่สามในทางเสียหาย โดยเฉพาะในทางการเมือง ซึ่งการแสดงหนังตะลุงบางคณะ อัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การแสดงผ่านภาษาที่มีความโดดเด่นมากกว่าการแสดงผ่านสื่อโทรทัศน์

อินทิรา สุวรรณ เสนอแนะว่า หนังตะลุง เข้าใจธรรมชาติของสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ มากกว่าที่สื่อโทรทัศน์จะทำความเข้าใจลักษณะของการแสดงหนังตะลุง ซึ่งหากมีการนำเสนอเนื้อหาของหนังตะลุงในทางสื่อโทรทัศน์แล้วยังคงลบบทบาทที่ผ่านมาลง อัตลักษณ์ของหนังตะลุงจะมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากด้วยเช่นกัน

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์บ้านหนังตะลุง สุชาติ ทรัพย์สิน นอกจากจะดอหนังเพื่อนำไปแสดงแล้วยังมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการดอหนังให้กับทายาทและเด็กภายในหมู่บ้าน ที่เข้ามาเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าด้วยความสนใจ นับเป็นโรงเรียนทางปัญญาที่สำคัญ แม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในหลักสูตรการศึกษา แต่เป็นการส่งเสริม รวมทั้งทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา (Invisible College) อันเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้สามารถนำมาเป็นมูลค่าเพื่อการดำรงอยู่ได้ เพราะสามารถนำเอาผลงานของผู้เรียนทุกคนมาจำหน่ายแก่คณะหนังตะลุงและจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวทั่วไป

หน้าที่ของหนังตะลุง จึงปรับบทบาทในการเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความบันเทิง หรือเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวข้อมูลข่าวสาร ลักษณะของผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ กลายมาเป็นสินค้าที่มีมูลค่า เพื่อนำไปประดับประดา อาคารบ้านเรือน นายเสนีย์ ทรัพย์สิน (สัมภาษณ์, 2548) ทายาทของหนังสุชาติกล่าวว่าความนิยมในการเลือกซื้อตัวหนังของชาวต่างประเทศนั้นต้องการตัวหนังที่มีฝีมือประณีตบรรจง นอกจากนี้ลักษณะของหนังด้านหลังจะต้องมีเส้นขนของวัวอยู่เช่นเดิม หากมีลักษณะดังกล่าว สินค้าที่ระลึกประเภทนี้จะสามารถจำหน่ายได้ราคาดี อย่างไรก็ตามการเป็นช่างดอกรูปหนังไม่ได้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้มหาศาล หากแต่เป็นอาชีพที่ทำให้คนในท้องถิ่นมีรายได้เพื่อการดำรงชีพจากการว่างเว้นจากอาชีพเดิมที่ทำอยู่ได้เท่านั้น นับเป็นการปรับเอาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

หนังตะลุง อัตลักษณ์และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม สื่อพื้นบ้านทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นอีกหนึ่งเรื่องราวของการศึกษาการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม ที่มองเห็นความสำคัญของสื่อพื้นบ้านในฐานะเป็นกระบอกส่งต่อให้สื่อมวลชน รวมทั้งยังเป็นอีกหนึ่งเรื่องราวที่กล่าวได้ว่า สื่อพื้นบ้านเป็นต้นกำเนิดของการเผยแพร่วัฒนธรรมประชาชน (Popular culture) และหากสื่อมวลชนสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของสื่อพื้นบ้าน อย่างหนังตะลุง ต่อไปในลักษณะของรูปแบบรายการละคร รายการเสวนาท้องถิ่น โฆษณา หรือปรับเปลี่ยนของโรงหนังตะลุงให้เข้าไปอยู่ภายในโรงภาพยนตร์

นอกจากนี้สามารถที่จะดัดแปลงตัวรูปหนัง ให้ออกมาในลักษณะของแอนิเมชัน มินิฟิกในรูปแบบดิจิทัล หรือนำเสนอผ่านเว็บไซต์ ซึ่งปัจจุบันมีเว็บไซต์ที่รวบรวมเรื่องราวของหนังตะลุงอยู่บ้าง แต่ยังไม่เพียงพอและควรได้รับการถ่ายทอดออกเป็นหลายภาษาเพื่อให้สอดคล้องกับการสื่อสารที่ไม่จำกัดพื้นที่ และเวลา เนื่องจากผู้รับสารที่จะกลายเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการถ่ายทอดต่อไปจะไม่จำกัดอยู่เพียงแค่นักไทย หากแต่จะมีคนต่างชาติหลากหลายภาษา ดังนั้นจึงควรมีการแปลเรื่องราวของหนังตะลุงออกเป็นภาษาต่าง ๆ ด้วย

หนังตะลุงเป็นสื่อประเพณีที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดรูปแบบและวิถีชีวิตของคนในชุมชนทางภาคใต้ ซึ่งแสดงออกผ่านภาษา การแสดงท่าทาง ตัวรูปหนัง รวมทั้งยังทำหน้าที่ในการสะท้อนอัตลักษณ์ของผู้คนในท้องถิ่นได้อย่างดี เช่น การสร้างตัวรูปหนังดลจากการมองเห็นบุคลิกลักษณะท่าทางของคนชายขอบหรือคนในชุมชนที่เป็นเพียงบุคคลธรรมดา ไม่มีอำนาจทางการเงินและอิทธิพลใด ๆ ในทางสังคม มาดัดแปลงให้กลายเป็นตัวหนังตะลุง

ตัวดลในทางการแสดงหนังตะลุงนั้นเป็นตัวเอกที่สำคัญที่สามารถเรียกและรวมพลังคนดูให้มามีสมาธิและสนใจในการชมการแสดงในแต่ละครั้งได้อย่างดี นอกจากนี้แล้วตัวดลยังสามารถทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล และสามารถกล่าวถ้อยเตือนพฤติกรรมที่ไม่ดี ที่ปรากฏในทางสังคมของคนในชุมชนนั้น ๆ ได้อีกด้วย

อัตลักษณ์ที่ปรากฏในหนังตะลุง เป็นการกำหนดโดยผู้สังสาร หรือนายหนังที่ทำหน้าที่ในการสร้างพฤติกรรมและพากย์บทหนังตะลุงออกมานั่นเอง ทั้งนี้เนื้อหาที่นำมาใช้นั้น นายหนังจะต้องศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เคยเกิดขึ้นหรือเป็นเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและนำมาวิเคราะห์ร่วมกันให้เกิดข้อคิดและคติในการสอนและเตือนใจผู้คนในทางสังคมนั้น

ลักษณะที่ปรากฏจนกลายเป็นอัตลักษณ์ชาวใต้ผ่านการแสดงหนังตะลุงนั้น ผู้วิจัยนำมาจำแนกออกเป็น

1. เรื่องของสมณานายหนัง ที่เกิดขึ้นจากสถานที่มาของนายหนัง หรือได้รับการแต่งตั้งจากนามสกุลของนายหนังเดิม โดยเรียกเป็นชื่อที่สอดคล้องกันออกไป เช่น หนังจูเลี่ยม กิ่งทอง หนังสุชาติ ทรัพย์สิน เป็นต้น ขณะเดียวกันช่วงอายุของนายหนังเองก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เรียกจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของนายหนังแต่ละคน จนกลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงทางการแสดง เช่น หนังกลิ่นเฒ่า

เป็นต้น นายหนังบางคนมีชื่อเสียงจากการแสดงตัวหนังตลกได้อย่างโดดเด่น โดยเฉพาะตัวหนังที่เป็นตัวเด่น ๆ เช่น ตัวเท่ง ได้สร้างสมญานามของนายหนังคล้ายเท่ง ขณะเดียวกันนายหนังบางคนที่มีลักษณะพิการทางด้านร่างกาย เป็นอีกหนึ่งบุคลิกที่ถูกนำมาสร้างเป็นสมญานามของนายหนังจนกระทั่งสร้างชื่อเสียงให้กับนายหนังแต่ละคน เช่น หนังปานบอด เป็นต้น

2. การสร้างตัวหนังจากลักษณะที่โดดเด่นของชาวบ้าน ซึ่งคนก็นำมาเป็นตัวตลกนั้น โดยส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกับคนขายของ คือ มีลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ในทางสังคม แต่เมื่อนายหนังนำมาเป็นตัวตลกและให้ทำหน้าที่ในการล้อเลียน กระทบกระทั่งเปรียบเปรย เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมแล้วทำให้บุคลิกของคนเหล่านั้นกลายเป็นบุคลิกที่ผู้รับสารตั้งหน้าตั้งตารอคอยการออกมาแสดง โดยเฉพาะในช่วงค่ำมืด หรือแม้กระทั่งหากมีการประชันโรง ตัวตลกได้ทำหน้าที่เป็นพลังในการดึงดูดคนดูให้มาดูโรงหนังตะลุงของนายหนังคนนั้น เหมือนหนึ่งเป็นจุดขาย ของนายหนังได้เช่นเดียวกัน นายหนังบางคนได้รับการกล่าวขาน ภายหลังจากที่สามารถแสดงตัวหนังตลกได้อย่างโดดเด่น และได้รับสมญานามว่าชื่อต่อท้ายให้มีชื่อเหมือนกับชื่อตัวหนังตลก เช่น นายหนังคล้ายเท่ง เป็นเพราะว่าตัวตลกเท่งได้ยอดเยี่ยม คนดูดีใจ นายหนังซุหาบ เป็นเพราะว่าความให้เรื่องการปราบยักษ์ตายเป็นทาบ ๆ ได้ปรากฏการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดกระบวนการเหมารวมและในท้ายที่สุดส่งผลต่อภาพอัตลักษณ์ของคนในชุมชน เมื่อเอ่ยถึงหนังตะลุงทุกคนก็จะนึกถึง คนทางภาคใต้ที่มีเรื่องราวต่าง ๆ เกิดขึ้นในการแสดงหนังตะลุง และเมื่อเอ่ยถึงชื่อ เท่ง ทุกคนจะนึกถึงภาพผู้ชายลงพุง พูดจวบตลก โลดโผน ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างภาพบุคลิกของตลกทางสื่อมวลชนในปัจจุบันอีกด้วย

3. ภาพหนังตัวตลกสะท้อนอัตลักษณ์ของคนทางภาคใต้ ทั้งเรื่องของลักษณะท่าทาง หน้าตา น้ำเสียง อารมณ์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสัญญาณที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตนของคนทางภาคใต้ และด้วยเหตุที่พื้นสีผิวของตัวหนังเป็นสีดำ ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงลักษณะภูมิประเทศ สถานที่ตั้งของผู้คนในท้องถิ่นทางภาคใต้ได้อย่างดีว่าคนทางภาคใต้นั้นโดยส่วนใหญ่สีผิวจะคล้ำ และโดยสภาพอากาศทำให้คนทางภาคใต้ไม่ยอมใส่เสื้อผ้า ผู้หญิงนุ่งเพียงกระโปรงมอ ตัวตลก จึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน พูดแทนชาวบ้าน แสดงปัญหาของชาวบ้าน และสามารถพูดคุยเรื่องที่เป็นสาระเพื่อสื่อตรงถึงผู้ชมในลักษณะของการบอกกล่าว แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

นอกจากนี้แล้วการศึกษาทางด้านอัตลักษณ์ของหนังตะลุงในการสะท้อนความเป็นตัวตนของชาวบ้านทางภาคใต้ยังสามารถมองหนังตะลุงในฐานะสื่อพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการให้ความรู้อย่างใกล้ชิดและผูกพันกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม ได้ดีกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ และถึงแม้ว่า สื่อประเพณีอย่างหนังตะลุงจะถูกทดแทนด้วยสื่อมวลชนสมัยใหม่ก็ตามแต่การทำหน้าที่ดังกล่าว ยังคงได้รับการสืบทอดต่อมาด้วยคนรุ่นหลัง ๆ

แต่ในอีกด้านหนึ่งของผลกระทบการเข้ามาแทนที่ (Displacement effects) ของสื่อมวลชนไปทำให้เงื่อนไข และวิถีชีวิตของชาวชนบทนั้นเปลี่ยนไป ดังนั้นปัญหาจึงเกิดขึ้นกับผู้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายผลิต คือ นายหนัง ที่จะหาผู้สืบทอด ซึ่งเป็นลูกหลาน หรือคนรุ่นใหม่ ๆ มาแทนที่นั้นยากมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ด้วยเหตุที่สถานการณ์ปัจจุบันการศึกษาด้านการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมมีผู้ให้ความสนใจน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณของสิ่งที่น่าศึกษา ดังนั้นการมองเรื่องของการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมผู้วิจัยที่ให้ความสนใจศึกษาจะต้องพิจารณาองค์ประกอบที่หลากหลายในการศึกษาให้มากขึ้น เช่น การมองภายใต้กรอบองค์ประกอบทางการสื่อสาร 4 องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร หรือการมองในเชิงมานุษยวิทยา สังคมวิทยา อาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีในศาสตร์อื่น ๆ มาอธิบายเพิ่มเติม จะทำให้การศึกษาด้านนี้มีทิศทางกว้างมากขึ้นในขณะเดียวกันก็จะได้องค์ความรู้ทางวิชาทางด้านวัฒนธรรมศึกษามากขึ้นอีกด้วย

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงของสื่อประเพณี อย่างหนังตะลุงนั้นในแง่ของความน่าสนใจของวิธีการนำเสนอเนื้อหา จะมีความสัมพันธ์อยู่ที่ผู้ทำหน้าที่เป็นนายหนัง หากนายหนังเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสาร ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสามารถสอดแทรกแง่คิดได้ การอาศัยสื่อสมัยใหม่เพื่อประกอบลงในการแสดงแต่ละครั้งจะทำให้เรื่องมีความน่าสนใจมากขึ้นกว่าเดิม และยังมีส่วนช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

ซึ่งเมื่อมองในมุมกลับแล้ว เราอาจจะพบว่า หากมีการนำเสนอเนื้อหาที่ทันสมัยบ่อยครั้งจะทำให้วรรณกรรม หรือเรื่องราวในอดีตถูกเลื่อนหายไป วิธีการที่ดีที่สุด คือ การนำเสนอเนื้อหาทั้งสองรูปแบบ หรือนำเสนอเนื้อหาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเปรียบเทียบกับเรื่องราวที่ผ่านมา

การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ ในกรณีของสื่อพื้นบ้านนั้นจะต้องมองหาจุดแตกต่างของตนเองท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนรูปลักษณะของตัวหนัง หรือการนำเนื้อหาที่เป็นเรื่องของภาพยนตร์ตะวันตกมาเล่นโดยสื่อความด้วยภาษาของท้องถิ่น เพิ่มมุกตลกลงไปในเรื่อง เพราะการแสดงหนังตะลุงนั้น อุดมลักษณะที่สำคัญ คือ น้ำเสียงของนายหนัง คนที่มีเอกลักษณ์ในการแสดงทางเสียงคุณจะมีโอกาสได้รับการยอมรับมากกว่า

นอกจากนี้ยังมีในส่วนของการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การพิจารณากลุ่มคนดู อย่างไรก็ตามการปรับตัวลักษณะนี้ สื่อสมัยใหม่ น่าจะเป็นกลไกสำคัญในการช่วยส่งเสริมหรือประชาสัมพันธ์ เช่น เมื่อจะมีการแสดงหนังตะลุงที่ไหน สื่อสมัยใหม่ อาทิ โทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ต้องช่วยกันนำเสนอเป็นข่าว รวมทั้งการสร้างโรงแสดงหนังตะลุงที่มีลักษณะเรียกร้องความสนใจของคนดูได้มากขึ้น เช่น มีการจัดแสง สี เสียง ให้ดูตระการตาคล้ายกับการได้ดูละครโรงใหญ่

อย่างไรก็ตามแม้ในยุคนั้นภาพยนตร์จะกลายเป็นของใหม่ ที่ดูเหมือนจะเข้ามาบีบหนาทอย่างมากต่อพฤติกรรมการพักผ่อนของคนไทยทางภาคใต้แทนที่หนังตะลุง แต่การแสดงหนังตะลุง จะมีความบันเทิงทางด้านเนื้อหาและภาษามากกว่าภาพยนตร์ เพราะนายหนังสามารถปรับบทหนังให้เป็นไปตามสภาพของสังคม ความคิด ความเชื่อ หรือลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อมในช่วงเวลานั้นของคนดู ซึ่งเมื่อคนดูมองเห็นแล้วจะเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และเกิดความรู้สึกเพลิดเพลินไปกับการแสดงได้

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). *ศาสตร์แห่งชื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2545). *เมื่อชื่อต้องและสร้างวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตตนา หนูณะ. (2533). *บทบาทและการเปลี่ยนแปลงของรองเง็งคันทง*. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ฟุ้ง บุรารัตน์. (2541). *ความรู้เรื่อง “หนังตะลุง” อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพอาจารย์ฟุ้ง บุรารัตน์* (ม.ป.ท.)
- สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2522). *หนังตะลุง*. สงขลา: ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.
- อินทรา สุวรรณ. (2540). *บทบาทหนังตะลุงทางโทรทัศน์ในการถ่ายทอดความรู้*. วิทยานิพนธ์ นศ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Rawlence, C. (1979). Political Theatre and the working class. In C. Gardner (Ed.), *Media, Politics and Culture*. London: Macmillan Press.
- Polanyi, M. (1966). *The Tact Dimension*. London: Routledge and Kegan Paul.